

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до виконання практичних робіт
з навчальної дисципліни

«ПРИРОДООХОРОННЕ ЗАКОНОДАВСТВО ТА ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО»

для студентів спеціальності 101 Екологія (ОР бакалавр)

Методичні вказівки щодо підготовки до практичних занять

Сучасне екологічне право є однією з найбільших галузей права у вітчизняній правовій системі. Важливе місце у регулюванні екологічних правовідносин посідає засадничий Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 року. Крім того, систему екологічного законодавства України складають такі важливі законодавчі акти як от: Земельний кодекс (2001), Лісовий кодекс (2006), Кодекс України про надра (1994), Водний кодекс (1995) тощо. Екологічне законодавство продовжує розвиватися швидкими темпами, що зумовлює необхідність приділяти більше уваги еколого-правовій підготовці майбутніх правників. Саме тому при підготовці до практичних занять особливу увагу слід приділяти безпосередній роботі з текстами нормативно-правових актів.

Предметом сучасного екологічного права є три групи суспільних відносин: а) *природоресурсні відносини*: щодо охорони і раціонального використання окремих видів природних об'єктів; б) *природоохоронні відносини*: щодо охорони і раціонального використання окремих природних комплексів; в) *із забезпечення екологічної безпеки*: щодо убезпечення здоров'я людини, її майна і господарської діяльності від різних екологічних загроз.

Протягом вивчення навчальної дисципліни передбачається опанування студентами основ екологічного права України, формування їх еколого-правової свідомості, засвоєння еколого-правового категоріального апарату. Студенти мають чітко уявляти собі будову екологічного законодавства України, знати його основні положення, вільно орієнтуватися у системі еколого-правових норм. У процесі вивчення навчальної дисципліни, відтак, важливого значення надається безпосередній роботі студентів із текстами законодавчих актів. Студенти повинні також отримати певні навички практичної роботи, навчитися розв'язувати задачі, складати договори, заяви, запити, протоколи та інші документи.

Плани практичних занять складаються з: а) переліку питань для підготовки; б) задачі до кожної теми; в) практичні завдання до кожної теми; г) теми рефератів до кожного заняття; г) переліку нормативних актів та спеціальної літератури, які необхідно опрацювати при підготовці до кожного заняття. Частина питань виносяться на самостійне вивчення студентами.

Для підготовки до кожної теми практичного заняття студент повинен уважно вчитатися у поставлені питання для того, щоб зрозуміти їх зміст. Підготовку необхідно починати з вивчення спеціальної літератури. Після засвоєння основних категорій даної теми, необхідно опрацювати відповідний нормативний матеріал. Тільки після цього можна приступати до розв'язання задач і виконання практичних завдань. При розв'язанні задач необхідно дуже уважно вчитуватися у зміст задачі, щоб правильно зрозуміти її умови: іноді не лише слова, але й неправильно розставленої коми достатньо, щоб невірно зрозуміти зміст задачі. Для розв'язання

задачі студент має використати той нормативний матеріал, який він вважає за необхідне. Кожен має право на свою особисту точку зору, тому годі шукати єдино правильних відповідей на питання задачі: можливими є багато варіантів розв'язання – важливим є те, як студент обґрунтує свою позицію з точки зору права. Для виконання практичних завдань можна послуговуватися зразками документів, але при цьому необхідно їх правильно заповнити згідно з відповідними вимогами нормативно-правових актів.

При вивченні питань, що винесені на практичні заняття, необхідно звернути уваги на опанування відповідного еколого-правового тезаурусу: студент повинен знати пояснення кожного терміну, яке зустрічається йому під час підготовки. Також треба спробувати самостійно з'ясувати всі незрозумілі питання, які виникають при підготовці відповідей на те чи інше питання практичного заняття. Особливу увагу належить приділити колізійним і проблемним моментам, спробувати розв'язати відповідні правові проблеми самотужки, або за допомогою аналізу відповідної літератури. Всі питання, які виникають при підготовці до практичного заняття, на які студент не зміг знайти відповіді самостійно, або які носять проблемний характер, належить занотовувати і під час семінарського заняття задавати їх викладачу чи пропонувати для дискусії іншим студентам.

Питання, винесені на практичні заняття – це теми для обговорення, а не вичерпний перелік питань, які будуть підніматися у ході заняття. Під час семінарського заняття викладач, або самі студенти можуть задавати проблемні питання для обговорення, які не виходять за межі загальної теми семінарського заняття і окремого питання плану семінарського заняття, яке обговорюється. Тому студенти повинні всебічно і комплексно готуватися до семінарського заняття, намагаючись з'ясувати різні сторони правових проблем, що піднімаються. У цьому їм може допомогти як аналіз рекомендованої літератури, нормативного матеріалу, так і матеріалів судової чи іншої практики.

Відповідний нормативний матеріал, проекти законодавчих актів студент може знайти у мережі Інтернет за адресою: <http://portal.rada.gov.ua/>. Матеріали судової практики публікуються згідно з вимогами Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22 грудня 2005 року у мережі Інтернет за адресою: <http://www.court.gov.ua/>. Інші матеріали практики, статистичні дані студенти можуть знайти на сторінці Міністерства охорони навколишнього природного середовища: <http://www.menr.gov.ua/>. Знайшовши цікаві матеріали практики з теми семінарського заняття, студент може підготувати доповідь щодо цих матеріалів, з посиланням на відповідні законодавчі акти, зробивши висновки щодо ефективності реалізації екологічного законодавства: наскільки відповідні правові норми є ефективними, чи відповідає фактичний стан реалізації тих чи інших нормативних актів нормативним приписам цих актів.

При підготовці відповідей на питання семінару необхідно враховувати, що

кожна сказана студентом теза, кожна відповідь на питання повинна бути підкріпленою посиланням на відповідні правові норми, інакше це не буде юридична відповідь і вона не буде зарахована як правильна відповідь навіть тоді, якщо в засаді буде правильною. Необґрунтовані юридично відповіді на семінарському занятті не враховуються, або оцінюються негативною оцінкою. Отже, готуючись до семінарського заняття, необхідно вивчити назви і роки прийняття всіх законів, а також назви, яким органом затверджені і рік прийняття підзаконних актів, які регулюють відповідні правовідносини.

Також треба вивчити систему органів управління в екологічній царині, позаяк у тих випадках, коли правник-практик не знає положень відповідних нормативно-правових актів, він принаймні може звернутися із запитом, заявою чи скаргою до відповідного органу, який має надати необхідну допомогу. На ці три моменти: терміни, назви нормативних актів і органи, що управляють у відповідній царині, необхідно звертати особливу увагу при підготовці до семінарського заняття.

Якщо студент готує письмове індивідуальне чи колективне завдання (практичне завдання, задача, реферат, презентація тощо), він повинен наприкінці наводити список використаних нормативних актів, літератури і матеріалів практики. Крім того, кожна теза чи висновок у рефератах, відповідях на питання задачі тощо мають бути підкріплені посиланнями на відповідні нормативні норми. При розв'язанні задач студент повинен на підставі опрацювання всієї нормативної бази, що регулює відповідні правовідносини надати правову кваліфікацію цим правовідносинам. Якщо в умовах задачі недостатньо відомостей для правової кваліфікації відповідних правовідносин, студент має право самостійно додумати додаткові умови у такий спосіб, щоб вони не суперечили наявним умовам задачі. У відповіді на питання задачі студент має надати кваліфіковане правове обґрунтування його позиції і на підставі цього сформулювати відповідні висновки. Висновки повинні містити відповіді на питання задачі в засаді. Завдання, які здаються викладачу, мають бути підписані студентами із зазначенням прізвища та ініціалів студента, курсу, факультету і групи.

ПЛАН ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль 1

ТЕМА 1: ПОНЯТТЯ, СИСТЕМА ТА ДЖЕРЕЛА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА УКРАЇНИ, ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Семінарське заняття – 2 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

- 1) Поняття екологічного права як галузі права, галузі законодавства, науки та навчальної дисципліни.
- 2) Історія становлення та розвитку екологічного права як галузі права.
- 3) Предмет і метод екологічного права України.
- 4) Система екологічного права України.
- 5) Співвідношення екологічного права з суміжними галузями права.
- 6) Об'єкти та суб'єкти екологічного права.
- 7) Принципи екологічного права.
- 8) Поняття та загальна характеристика джерел екологічного права України.
- 9) Види та особливості екологічних прав громадян та обов'язки громадян в галузі екології

2. САМОСТІЙНА РОБОТА:

Під час самостійної роботи необхідно розглянути наступні питання:

1. Форми взаємодії суспільства і природи;
2. Екологічна політика України;

3. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Загальна характеристика нинішньої екологічної ситуації в Україні.
2. Конституційні основи екологічно-правової системи України.
3. Екологічна криза і складові її подолання.
4. Трансформація екологічної політики та екологічного права.

Нормативний матеріал:

1. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. - 1991 р.- № 41.- Ст. 546;
2. Основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, схвалені постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 року № 188/98- ВР//

Література

1. Андрейцев В. І. Екологічне право. Курс лекцій: Навч. посібник для юрид. фак. вузів.- К.: Вентурі, 1996 р.- 208 с.
2. Барабаш М. Б. Екологічні проблеми України. - К., 1989 р.
3. Бачинський Б. О., Беренда Н. В., Бондаренко В. Д. та ін. Основи соціоекології.- К.: Вища школа, 1995 р.
4. Білявський Г. О., Падун М. М., Фурдуй Р. С. Основи загальної екології: 2-ге вид.- К.: Либідь, 1995 р.- 368 с.
5. Білявський Г. О., Фурдуй Р. С. Основи екологічних знань: Підручник.- К.: Либідь, 1997 р.- 288 с.
6. Бондар Л. О. Характеристика екологічного законодавства України часів УНР// Революції в Україні у ХХ – ХХІ століттях: співзвуччя епох. Матеріали І міжнародної наукової конференції (Одеса, 18-19 листопада 2005 року).- Одеса, 2005 р.- С. 42-47.
7. Бондар Л.О., Бердніков Є.С., Каракаш І.І., Короткий Т.Р. Система екологічного законодавства України на сучасному етапі його розвитку// Суспільство. Держава. Право.- Вип. 1: Цивільне право.- Одеса, 2002 р.- С. 60-63.
8. Бондар Л. О., Курзова В. В. Екологічне право України у запитаннях і відповідях: навч. посібник.- Х.: „Ксилон”, 2006 р.- 245 с.
9. Екологічне законодавство України: збірник нормативних актів та судової практики/ за ред. Погрібного О. О.- Х.: Одісей, 2002 р.- 928 с.
10. Екологічне право України. Академічний курс : Підручник. – Друге видання /За заг.ред. Ю.С.Шемшученка. –К.: ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2008.-720с.
11. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів / за ред.. Каракаша І.І. – Одеса : Фенікс, 2012.- 788с.
12. Заржицький О.С. Концепція регіональної екологічної політики в Україні: якою їй бути // Право України. – 2001. - № 7. – С.70-75.
13. Колодій А. М. Принципи права України: Монографія. - К.: Юрінком Інтер, 1998.- 208с.
14. Людина і довкілля. Антологія: У 2 кн. Кн. 2: Людина і довкілля в українській духовності/ Упоряд., автор вступ.розділів, біограф. довідок та коментарів В. С. Крисаченко.- К.: Заповіт, 1995.- 432 с.
15. Плотникова О. Еколого-правові норми в соціальних системах// Право України. - 1999 р. - №1.
16. Костицький В. Екологічна криза і складові її подолання // Право України. – 1998. - № 4.- С.33.

17. Орлов М. Правове забезпечення реалізації екологічних інтересів – основа належної охорони довкілля // Право України. – 2001. - № 1. - С.68
18. Грицкевич С. Екологічні права в системі конституційних прав людини та громадянина // Право України. – 2001. - № 8.- С.54.
19. Малишко М. Конституційні основи екологічно-правової системи України // Право України. – 2001. - № 12. –С. 58.
20. Барбашова Н. Право на безпечне середовище: проблеми промислово розвинутого регіону // Право України. – 2006. - № 1. – С. 124.
21. Лазаренко Я. Формування еколого-правового світогляду суспільства як засіб подолання кризового стану природного середовища (етапи та їх особливості) // Право України. – 2006. - № 9. – С. 111.
22. Колесниченко К., Мартинюк О. Трансформація екологічної політики та екологічного права // Право України. – 2006. - № 10. – С. 91.

ТЕМА 2: ПРАВОВІ ФОРМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ

Семінарське заняття – 4 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Поняття та зміст права власності на природні ресурси.
2. Форми власності на природні ресурси.
3. Підстави виникнення та припинення права власності на природні ресурси.
4. Поняття права природокористування.
5. Загальне та спеціальне природокористування.

2.САМОСТІЙНА РОБОТА:

Під час самостійної роботи необхідно скласти таблицю ознак загального і спеціального використання природних об'єктів та опрацювати рекомендовану літературу та відповідний нормативний матеріал, особливу увагу приділити вивченню ст. 38 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Самостійно слід розглянути такі питання:

1. Де закріплено фактичні критерії розмежування загального та спеціального використання природних ресурсів?
2. Чи дозволяється загальне використання природних об'єктів приватної власності?
3. Де закріплені форми спеціального використання природних об'єктів?
4. Проблеми загального використання природних об'єктів приватної власності;

3. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ:

Задача № 1. Громадянин Волков уклав із лісогосподарським підприємством "Сосна" договір оренди земельної ділянки лісового фонду для облаштування літнього спортивно-туристичного табору "Сокіл". Сторони звернулися до нотаріуса для посвідчення цього правочину, однак останній відмовив, мотивуючи тим, що цей договір укладено з порушенням вимог чинного законодавства. Незважаючи на це, сторони продовжували виконувати умови договору.

Через рік земельна ділянка лісового фонду, щодо якої було укладено договір оренди, перейшла до створеного національного природного парку, дирекція якого заборонила розміщення на ній літнього спортивно-туристичного табору "Сокіл" і зобов'язала лісогосподарське підприємство "Сосна" привести цю земельну ділянку в належний стан.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Virішити справу.

Задача № 2. ЗАТ „Сільгосптехніка” взяло в оренду земельну ділянку на узбережжі Чорного моря міста Одеси. За договором оренди з Одеською міською радою земельна ділянка, що передавалася ЗАТ, включала також громадський прохід до пляжу загального використання. За наказом керівника ЗАТ прохід до громадського пляжу було перегороджено. На вході було поставлено працівника, який збирав з громадян плату за прохід до громадського пляжу через територію, орендовану ЗАТ.

Чи правомірні дії ЗАТ „Сільгосптехніка”?

4. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Значення земельних та лісових сервітутів для забезпечення права громадян на загальне використання об'єктів НПС.
2. Розвиток інституту приватної власності на природні ресурси.
3. Особливості права власності в екологічному праві.
4. Природні ресурси як надбання Українського народу.
5. Право постійного та тимчасового природокористування.
6. Право користування природними ресурсами загального та місцевого значення.

Нормативний матеріал:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України.- 1996 р.- № 30.- Ст. 141;
2. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994 р.- № 36.- Ст. 340;

3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 24.- Ст. 189;
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 3-4.- Ст. 27;
5. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 40-44.- Ст. 356;
6. Лісовий кодекс України у редакції від 8 лютого 2006 року//<http://portal.rada.gov.ua/>;
7. Закон України „Про власність” від 7 лютого 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 20.- Ст.249.
8. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- Ст. 546.
9. Закон України „Про рослинний світ” від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 22-23.- Ст. 198;
10. Закон України „Про тваринний світ” від 13 грудня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 14.- Ст. 97;
11. Закон України „Про оренду землі” у редакції від 2 жовтня 2003 року// Відомості Верховної Ради України. -2004 р.- № 10.- Ст. 102.Речово-правові форми використання природних ресурсів.
- 12.

Література:

1. Екологічне право України: Академічний курс: Підручник. – Друге видання /За заг.ред. Шемшученка Ю.С.- К.: ТОВ „Видавництво «Юридична думка», 2008 р.- 720с.
2. Каракаш И.И. Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-экологических отношений: Сборник избранных статей, докладов и рецензий (1997-2007).- Одесса: Фенікс, 2007.- 430с.
3. Природоресурсове право України: Навч.посіб./За ред.І.І.Каракаша.- К.:Істина, 2005.-376с.
4. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: у 2-х томах/ за ред. Шевченко Я. М.- К.: Концерн „Видавничий Дім „Ін Юре””, 2003 р.
5. Экологическое право Украины: Учебное пособие /Под.ред. Гетьмана А.П., Шульги М.В.- Х.:ООО «Одиссей»,2008 - 464с.
6. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів / за ред.. Каракаша І.І. – Одеса :Фенікс, 2012.- 788с.
7. Каракаш І. Право поділеної власності на природні ресурси у законодавстві України // Право України. – 2001. - № 3. - С.82.

ТЕМА 3: СИСТЕМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Поняття державного управління в сфері екології.
2. Органи державного управління загальної компетенції в сфері екології.
3. Органи державного управління спеціальної компетенції в сфері екології.
4. Повноваження органів місцевого самоврядування в сфері екології.
5. Роль громадських об'єднань в управлінні екологічними суспільними відносинами.

2. САМОСТІЙНА РОБОТА:

Під час самостійної роботи необхідно розглянути наступні питання:

1. Принципи управління в галузі екології.
2. Форми участі громадськості в екологічному управлінні.

3. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ:

Задача. До державного управління екологічної безпеки області звернулися з колективною скаргою жителі села Петрівка про припинення діяльності місцевого лакофарбного заводу, який систематично скидає неочищені відходи виробництва на поля фільтрації.

Працівники державного управління екологічної безпеки області у своїй відмові вказали, що застосування зазначених санкцій не належить до їх повноважень. Крім того, у відмові зазначалося, громадяни мають право особисто звернутися до суду про відшкодування збитків, заподіяних їх здоров'ю та життю порушенням вимог екологічної безпеки.

Вважаючи таку відповідь формальною, мешканці села звернулися до прокурора району за захистом їх права на екологічну безпеку.

Завдання: *Чи є відмова державного управління екологічної безпеки області правозгідною? Як має відреагувати прокурор?*

4. ТЕМИ

РЕФЕРАТИВ:

1. За вибором студента охарактеризувати правовий статус будь-якого державного органу спеціальної компетенції.
2. Основні напрями екологічної політики України.
3. Участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля.
4. Юридична природа регіональної екологічної політики як об'єкт правового регулювання

5. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля.
6. Управлінсько-правові аспекти формування та розвитку державної природноресурсової політики

Нормативний матеріал:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України. - 1996 р.- № 30.- Ст. 141;
2. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у ході прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 року (Оргус, Данія)// Відомості Верховної Ради України. - 1999 р.- № 34.- Ст. 296;
3. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України. - 1991 р.- № 41.- Ст. 546;
4. Закон України „Про об’єднання громадян” від 16 червня 1992 року// Відомості Верховної Ради України.- 1992 р.- № 34.- Ст. 504;
5. Закон України „Про місцеве самоврядування в Україні” від 21 травня 1997 року// Відомості Верховної Ради України.- 1997 р.- № 24.- Ст. 170;
6. Закон України „Про благодійництво та благодійні організації” від 16 вересня 1997 року// Відомості Верховної Ради України.- 1997 р.- № 46.- Ст. 292;
7. Закон України „Про місцеві державні адміністрації” від 9 квітня 1999 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 20-21.- Ст. 190;
8. Закон України „Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України” від 23 березня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 25.- Ст. 195;
9. Закон України „Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” від 22 червня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 40.- Ст. 338;
10. Закон України „Про органи самоорганізації населення” від 11 липня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2001 р.- № 48.- Ст. 254;
11. Закон України „Про державні цільові програми” від 18 березня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2004 р.- № 25.- Ст. 352;
12. Закон України „Про Кабінет Міністрів України” від 21 грудня 2006 року// Відомості Верховної Ради України.- 2007 р.- № 11.- Ст. 94;
13. Положення про Державну службу заповідної справи, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2001 року № 1000// Офіційний вісник України.- 2001 р.- № 33.- Ст. 1540;
14. Положення про громадських інспекторів з охорони довкілля, затверджене наказом Мінекоресурсів України від 27 лютого 2002 року № 88// Офіційний вісник України.- 2002 р.- № 12.- Ст. 631;

15. Положення про громадських мисливських інспекторів, затверджене наказом Держкомлісгоспу України від 1 березня 2002 року № 27// Офіційний вісник України.- 2002 р.- № 13.- Ст. 683;
16. Положення про громадських інспекторів рибоохорони, затверджене наказом Мінагрополітики від 9 жовтня 2002 року № 324// Офіційний вісник України.- 2002 р.- № 44.- Ст. 2055;
17. Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля, затверджене наказом Мінприроди України від 18 грудня 2003 року № 168// Офіційний вісник України.- 2004 р.- № 6.- Ст. 357.
18. Положення про Державну екологічну інспекцію: Указ Президента України від 13.04.2011 № 454/2011 // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/454/2011>
19. Про Положення про Міністерство екології та природних ресурсів України: Указ Президента України від 13.04.2011 № 452/2011 // <http://www.president.gov.ua/documents/13433.html>

Література:

1. Бондар Л.О., Курзова В.В. - Екологічне право України. Навч. посібник. 2-е видання: доп. та перероблене // Вид-во "Бурун Книга", 2008. – 368 с.
2. Величко О.М., Зеркалов Д.В. Екологічне управління: Навчальний посібник. -К.: Наук. Світ, 2001. - 193 с.
3. Гетьман А.П. Вступ до еколого-процесуального права.-Х.:Основа,1998.-208с.
4. Доступ до правосуддя з питань довкілля. Посібник / З. Козак, І. Тустановська. - Львів: Мета, 2002 р.- 200 с.
5. Екологічне законодавство України: збірник нормативних актів та судової практики/ за ред. Погрібного О. О.- Х.:Одісей, 2002 р.- 928 с.
6. Екологічне право України: Академічний курс: Підручник. – Друге видання /За заг.ред. Шемшученка Ю.С.-К.: ТОВ „Видавництво «Юридична думка», 2008 р.- 720с.
7. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів/ Погрібний О. О. та ін./ за ред. Попова В. К. та Гетьмана А. П.- Х.: Право, 2001 р.- 480 с.
8. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів / за ред.. Каракаша І.І. – Одеса :Фенікс, 2012.- 788с.
9. Колпаков В. К. Адміністративне право України: Підручник.- К., 1999 р.
10. Лозанський В.Р. Екологічне управління в розвинутих країнах світу в порівнянні з Україною. – Харків: УкрНДІП, 2000 р. - 68 с.
11. Луцько В. С. Шляхи вдосконалення системи державного управління у сфері екологічної безпеки України.- К., 1999 р.
12. Прогнозування і розробка програм. Методичні рекомендації/ за ред. Бесєдіна В. Ф.- К., 2000 р.
13. Демичев Д.М. Функция преодоления последствий чернобыльской катастрофы в

- системе функций государства //Правоведение. - 1996. - № 3. - С. 65 – 75.
- 14.Паламарчук В., Мішенін Є. Про економіко-правову відповідальність в управлінні природокористуванням та охороною навколишнього середовища (теоретико-методологічні аспекти) // Право України. - 1998. - № 6. - С.39.
- 15.Кравченко С. Конвенція про доступ до інформації та участь громадськості в прийнятті рішень у сфері навколишнього середовища // Право України. - 1998. - № 6. - С.113.
- 16.Заржицький О. Концепція регіональної екологічної політики в Україні: якою їй бути // Право України. - 2001. - №7. - С.70.
- 17.Заржицький О. Проблеми вдосконалення правових засад регіональної екологічної політики // Право України. –2003.- № 3. – С. 75.
- 18.Заржицький О. Юридична природа регіональної екологічної політики як об'єкт правового регулювання // Право України. – 2003.- № 6. – С. 26.
- 19.Трофанчук Т. Система правового забезпечення стандартизації в сфері охорони довкілля та перспективи її розвитку // Право України. – 2003.- № 6. – С. 29.
- 20.Заржицький О. Регіональна екологічна політика як об'єкт правового регулювання // Право України. – 2003.- № 10. – С. 56.
- 21.Костицький В. Екологічна функція держави та економіко-правовий механізм охорони довкілля // Право України. – 2004.- № 1. – С. 143.
- 22.Бейкун А. Управлінсько-правові аспекти формування та розвитку державної природноресурсової політики //Право України. – 2006.- № 10. – С. 115.

ТЕМА 4. ОСНОВНІ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ЕКОЛОГІЇ–

Семінарське заняття – 4 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Загальна характеристика функції управління в галузі екології.
2. Екологічне планування.
3. Екологічний моніторинг.
4. Державний облік у галузі природокористування.
5. Стандартизація та нормування в галузі екології.
6. Екологічне ліцензування.
7. Екологічна експертиза.
8. Екологічний аудит.
9. Інформування в сфері екології.
10. Екологічний контроль.

2.САМОСТІЙНА РОБОТА:

Під час самостійної роботи необхідно розглянути наступні питання:

1. Порядок оформлення запиту на екологічну інформацію.
2. Поняття екологічної інформатизації.
3. Правове регулювання ведення Червоної та Зеленої книг.
4. Порядок проведення громадського екологічного контролю.
5. Правове становище громадських екологічних інспекторів.
6. Дозвільна система у сфері екології.
7. Правове регулювання екологічного планування, програмування та прогнозування.
8. Правове регулювання розвитку екологічних спорів. У яких випадках екологічне страхування є обов'язковим?

3. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ:

Задача № 1. У зв'язку з розміщенням полігону для захоронення відходів біля селища Білявка, його мешканці п. Воронько Н. та п. Плекун З. від імені населення звернулися до селищної ради з вимогою надати термінову інформацію щодо можливого впливу зазначеного об'єкту на довкілля та здоров'я населення.

Виконком селищної ради розглянув клопотання мешканців селища і у 20-денний термін сповістив через місцеве радіо, що розміщення полігону не спричинить погіршення стану довкілля та здоров'я мешканців селища. Докладнішої інформації виконком надати не може, враховуючи характер діяльності зазначеного об'єкту та комерційну таємницю українсько-німецької фірми, що перебуває під охороною закону. Крім того, на даний час ще немає висновку державної екологічної експертизи, яка б містила комплексну оцінку впливу даного проекту на довкілля. У зверненні виконкому також зазначалося, що всебічна інформація надаватиметься населенню через кожні три місяці, починаючи з часу початку роботи об'єкту, як це і визначено чинним законодавством.

Зазначені громадяни не задовольнилися цією інформацією і звернулися до суду з вимогою примусово забезпечити необхідною інформацією про наслідки введення в дію екологічно небезпечного об'єкту.

Завдання: Який порядок надання екологічної інформації містить законодавство України? Розв'язати справу.

Задача № 2. До вас за консультацією звернулися представники громадської екологічної організації. Вони повідомили, що незабаром Одеською міською радою має розглядатися проект нового Генерального плану міста Одеси і попрохали роз'яснити, чи мають вони право ознайомитися з цим проектом і вносити до нього пропозиції і зауваження. Їх цікавило також, до кого слід звертатися з відповідними запитами.

Завдання: *Чи є проект Генерального плану міста Одеси екологічною інформацією? Надайте кваліфіковану відповідь представникам громадської екологічної організації.*

Задача № 3. Громадська екологічна організація "Еко" звернулася до господарського суду з вимогою визнати недійсним рішення державної екологічної експертизи щодо будівництва нафтопереробного заводу. •

У позовній заяві громадська організація "Еко" мотивувала свою вимогу тим, що проект будівництва нафтопереробного заводу отримав негативний висновок проведеної громадської екологічної експертизи через те, що в ньому не передбачено впровадження сучасних очисних технологій, які б виключали негативний вплив діяльності заводу на навколишнє природне середовища та здоров'я громадян, а в процесі проведення державної екологічної експертизи не було враховано вищезазначені пропозиції.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

Задача № 4 ТОВ „Барвінок” придбало у власність земельну ділянку для будівництва автозаправної станції. Належним чином розроблений проект разом з матеріалами оцінки впливу на довкілля (ОВНС) було подано на державну екологічну експертизу. ТОВ „Барвінок” отримало письмове підтвердження від групи експертів, що висновок державної екологічної експертизи буде позитивним, але буде виданий дещо пізніше. На підставі цього інспекція державного архітектурно-будівельного контролю надала йому дозвіл на виконання будівельних робіт. ТОВ „Барвінок” розпочало будівельні роботи до отримання офіційного висновку державної екологічної експертизи.

Завдання: *чи мало місце порушення екологічного законодавства з боку ТОВ „Барвінок” і з боку інспекції державного архітектурно-будівельного контролю? Які державні органи і у який спосіб мають відреагувати на це?*

4. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

1. Оргуська конвенція 1998 року: проблеми застосування в Україні.

2. Правове становище екологічних аудиторів.
3. Розмежування державної та громадської екологічної експертизи.
4. Співвідношення екологічної експертизи і судової експертизи.
5. Співвідношення правового становища громадських екологічних інспекторів, громадських мисливських інспекторів та громадських інспекторів рибоохорони.
6. Лімітування використання природних ресурсів.

Нормативний матеріал:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України. - 1996 р.- № 30.- Ст. 141;
2. Конвенція про оцінку впливу на довкілля у транскордонному контексті від 25 лютого 1991 року (Еспо, Фінляндія), ратифікована Законом України від 19 березня 1999 року// Відомості Верховної Ради України. - 1999.- № 18.- Ст. 153;
3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у ході прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля від 25 червня 1998 року (Оргус, Данія)// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 34.- Ст. 296;
4. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- Ст. 546;
5. Закон України „Про інформацію” від 2 жовтня 1992 року// Відомості Верховної Ради України.- 1992 р.- № 48.- Ст. 650;
6. Закон України «Про екологічну експертизу» від 9 лютого 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 8.- Ст. 54;
7. Закон України „Про ліцензування певних видів господарської діяльності” від 1 червня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 36.- Ст. 299;
8. Закон України "Про стандартизацію" від 17 травня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2001 р.- №31.- Ст. 145;
9. Закон України „Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності” від 1 грудня 2005 року//Офіційний вісник України.- 2005 р.- № 52.- Ст. 3246;
10. Закон України „Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності” від 6 вересня 2005 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005 р.- № 48.- Ст. 483;
11. Закон України «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» у редакції від 01.06.2012 №2735-17 // <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2735-17>
12. Декрет Кабінету Міністрів України “Про стандартизацію та сертифікацію” від 10 травня 1993 року № 46-93//Відомості Верховної Ради України.- 1993 р.- № 27.- Ст. 289;

13. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 10 серпня 1992 року № 459// <http://portal.rada.gov.ua/>;
14. Положення про містобудівний кадастр населених пунктів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 25 березня 1993 року № 224// <http://portal.rada.gov.ua/>;
15. Положення про порядок ведення державного кадастру тваринного світу, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 15 листопада 1994 року № 772// <http://portal.rada.gov.ua/>
16. Положення про порядок встановлення квот на видобуток окремих видів корисних копалин, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 22 грудня 1994 року № 862// Зібрання постанов Уряду України.- 1995 р.- № 3.- Ст. 54;
17. Перелік видів діяльності та об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 27 липня 1995 року № 554// Урядовий кур'єр.- 1995.- № 131.- 2 вересня;
18. Порядок державного обліку родовищ, запасів і проявів корисних копалин, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 31 січня 1995 року № 75// <http://portal.rada.gov.ua/>
19. Порядок ведення державного водного кадастру, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 1996 року № 413// <http://portal.rada.gov.ua/>
20. Порядок розроблення і затвердження нормативів гранично допустимого скидання забруднюючих речовин, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 1996 року № 1100// <http://portal.rada.gov.ua/>;
21. Положення про державну систему моніторингу довкілля, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 30 березня 1998 року № 391// Офіційний вісник України.- 1998 р.- № 13.- 16 квітня
22. Положення про екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон та у зоні діяльності регіональних митниць і митниць, затверджене наказом Мінекобезпеки від 8 вересня 1999 року № 204// Офіційний вісник України.- 1999 р.- № 47.- 10 грудня;
23. Положення про регіональні кадастри природних ресурсів, затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1781// Офіційний вісник України.- 2002 р.- № 1.- Ст. 10
24. Порядок розроблення і затвердження нормативів ГДВ забруднюючих речовин із стаціонарних джерел, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 2001 року № 1780// Офіційний вісник України.- 2002.- № 1.- Ст. 9;
25. Порядок розроблення та затвердження нормативів екологічної безпеки атмосферного повітря, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 13

- березня 2002 р. № 299// Офіційний вісник України.- 2002.- № 12.- Ст. 571;
26. Положення про порядок надання екологічної інформації, затверджене наказом Мінприроди від 18 грудня 2003 року № 169// Офіційний вісник України.- 2004 р.- № 6.- Ст. 358
27. Положення про Систему державної екологічної експертизи спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища, затверджене наказом Мінприроди від 12 жовтня 2004 року № 389// <http://www.menr.gov.ua/>;
28. Концепція екологічної освіти України, схвалена рішенням Колегії Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2001 року № 13/6-19// Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України.- 2002 р.- квітень.- № 7
29. Концепція Державної програми проведення моніторингу навколишнього природного середовища, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 31 грудня 2004 року № 992-р// Офіційний вісник України.- 2005 р.- № 1.- Ст. 40

Література:

1. Андрейцев В. І., Пустовойт М. А., Калиновський С. В. Екологічна експертиза: право і практика.- К.: Урожай, 1992 р.
2. Бондар Л.О. Ліцензування як засіб державного регулювання здійснення екологічно небезпечної діяльності// Актуальні проблеми держави та права. Збірник наукових праць.- Вип. 7.- Одеса: Астропринт, 2000.- С. 174-179.
3. Бондар Л.О. Правовий механізм санітарно-гігієнічного нормування в Україні// Причорноморський екологічний бюлетень.- 2003 р.- № 1.- С. 83-90;
4. Бондар Л.О. Правові аспекти екологічного нормування негативного впливу на води Чорного моря //Причорноморський екологічний бюлетень. – 2001. – № 2. – 69 - 75.
5. Бондар Л.О., Курзова В.В. - Екологічне право України. Навч. посібник. 2-е видання: доп. та перероблене // Вид-во "Бурун Книга", 2008. – 368 с.
6. Гетьман А.П. Процесуальний порядок здійснення екологічного контролю// Екологічний контроль: питання теорії і практики. - К.: Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 1999. - 109 с.
7. Екологічне законодавство України: збірник нормативних актів та судової практики/ за ред. Погрібного О. О.- Х.:Одісей, 2002 р.- 928 с.
8. Екологічне право України: Академічний курс: Підручник. – Друге видання /За заг.ред. Шемшученка Ю.С.- К.: ТОВ „Видавництво «Юридична думка», 2008 р.- 720с.
9. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів/ Погрібний О. О., Каракаш І. І. та ін./за ред. Попова В. К. та Гетьмана А. П.- Х.: Право, 2001 р.- 480 с.

10. Коваленко М.А. Право вільного доступу до інформації про стан довкілля в Україні та його законодавче регулювання // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2003. – № 9. – С. 84-86
11. Малишева Н. Р., Єрофеев М. І. Проблеми організації та функціонування системи екологічного моніторингу в Україні// Правова держава.- Вип. 5.- К., 1994 р.
12. Малишева Н.Р. Деякі теоретичні аспекти організації і здійснення екологічного контролю / Екологічний контроль: питання теорії і практики за ред. Ю.С. Шемшученко, Н.Р.Малишевої. - К.: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, 1999. - 110с.
13. Малишко М. І. Екологічне право України: Навчальний посібник.- К.: Видавничий Дім “Юридична книга”, 2001.- 392 с.
14. Позняк Е. В. Громадська екологічна експертиза в системі права екологічної безпеки// Держава і право. Юрид. і політ. Науки: Зб. наук. пр.- 2002 р.- Вип. 16.- С. 281-286.
15. Попович Т. Екологічні стандарти у розрізі генезису екологічного права (цивільно-правовий аспект) // Юридична Україна.- 2004.- № 9. - С.37-40.
16. Радик І.Л. Види еколого-правового ліцензування // Проблеми законності. – Харків: Нац. юрид. акад. України, – 2000. – №43. – С.71-75.

ТЕМА 5: ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Семінарське заняття – 4 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Поняття та підстави юридичної відповідальності за екологічні правопорушення.
2. Адміністративна відповідальність в сфері екології.
3. Кримінальна відповідальність в сфері екології.
4. Цивільна відповідальність в сфері екології.
5. Дисциплінарна відповідальність в сфері екології.

2.САМОСТІЙНА РОБОТА:

Необхідно розглянути питання:

1. Еколого-правова відповідальність як окремий вид юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.
2. Конституційна відповідальність за порушення екологічного законодавства.
3. Поняття та види екологічної шкоди.
4. Правове регулювання відшкодування шкоди, заподіяної джерелом підвищеної екологічної небезпеки.
5. Підстави звільнення від юридичної відповідальності за порушення екологічного законодавства.

3. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ:

Задача № 1. Під час перевірки додержання екологічного законодавства на новозбудованій ТЕЦ (теплоелектроцентралі) державний екологічний інспектор виявив невідповідність збудованого об'єкту вимогам висновку державної екологічної експертизи, яка проводилася за проектом будівництва цієї ТЕЦ. Зокрема, у новозбудованому об'єкті бракує достатніх технічних систем, які забезпечували б нормативні викиди забруднюючих речовин у атмосферне повітря та скиди стічних вод у водні об'єкти, на об'єкті також відсутня система захисту населення і довкілля від негативних фізичних чинників (шум, вібрація, теплове забруднення, електромагнітне випромінювання тощо). Представники ТЕЦ послалися на акт введення об'єкту в експлуатацію, який підписаний також представником органів охорони навколишнього природного середовища і не містить будь-яких зауважень щодо готовності об'єкту до експлуатації.

Державний екологічний інспектор склав протокол про адміністративне правопорушення за ст. 79¹ КУАП щодо директора ТЕЦ і передав матеріали справи на розгляд обласному підрозділу Державної екологічної інспекції Мінприроди. Останній за результатами розгляду справи виніс постанову про накладення на директора ТЕЦ штрафу і рішення про зупинення діяльності ТЕЦ до усунення порушень екологічного законодавства.

Завдання: *Чи правомірними є постанова про накладення штрафу і рішення про зупинення діяльності ТЕЦ?*

Задача № 2. Петренко з родиною та друзями виїхали на відпочинок у вихідний день і розташувались у лісозахисній зоні поблизу річки. Там вони розмістили під тентом автомобілі, розташували намети, розпалили багаття. Чоловіки стали ловити рибу, а п. Петренко вирішив помити автомобіля, який за час їзди забруднився. За цим заняттям їх затримав державний екологічний інспектор, який склав протокол про порушення вимог загального і спеціального використання природних ресурсів. У суді п. Петренко пояснив, що його друзі здійснювали рибальство незабороненими способами, а машину він мив спеціальним миючим засобом. Щодо розпалення багаття, то, наскільки йому відомо, заборони з цього приводу немає.

Завдання: *Дайте правовий аналіз кожного з описаних у задачі видів природокористування. Розв'яжіть справу.*

Задача № 3..

Громадянин Петренко відпочивав зі своїми друзями в лісі, куди взяв свого собаку ягд-тер'єра. Через якийсь час до відпочивальників звернувся державний інспектор з охорони навколишнього природного середовища з вимогою

компенсувати шкоду, заподіяну об'єктам тваринного світу, адже їхній собака, натрапивши на нору лисиці, уполював тварину.

Громадянин Петренко відмовився визнавати свою вину, посилаючись на те, що він не повинен відповідати за те, що зробив його собака. Державний інспектор склав протокол про порушення гр. Петренком правил полювання, вилучив лисицю та забрав собаку.

Громадянин Петренко звернувся до суду.

1. Визначити коло суспільних відносин.

2. Чи підлягає позов задоволенню? Вирішити справу.

4. ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Особливості цивільно-правової відповідальності в сфері екології.
2. Загальна характеристика злочинів в сфері екології.
3. Класифікація адміністративних правопорушень в сфері екології.
4. Правові проблеми юридичної відповідальності в галузі екології.
5. Застосування принципу верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин:

Нормативний матеріал:

1. Кодекс законів про працю України від 10 грудня 1971 року// Відомості Верховної Ради УРСР.- 1971 р.- Додаток № 50.- Ст. 375;
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року// Відомості Верховної Ради УРСР.- 1984 р.- Додаток № 51.- Ст. 1122;
3. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994 р.- № 36.- Ст. 340;
4. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 24.- Ст. 189;
5. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2001 р.- № 25-26.- Ст. 131;
6. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 3-4.- Ст. 27;
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 40-44.- Ст. 356;
8. Лісовий кодекс України у редакції від 8 лютого 2006 року// Відомості Верховної Ради України.- 2006 р.- № 21.- Ст. 170;
9. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- Ст. 546.
10. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя

населення» від 24 лютого 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994 р.- № 27.- Ст. 218;

11. Закон України „Про відповідальність підприємств, їх об'єднань, установ та організацій за правопорушення у сфері містобудування” від 14 жовтня 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994 р.- № 46.- Ст. 411;

12. Порядок обмеження, тимчасової заборони (зупинення) чи припинення діяльності підприємств, установ, організацій і об'єктів у разі порушення ними законодавства про охорону навколишнього природного середовища, затверджений постановою Верховної Ради України від 29 жовтня 1992 року № 2751-ХІІ// Відомості Верховної Ради України.- 1992 р.- № 46.- Ст. 637;;

13. Методика оцінки збитків від наслідків надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2002 року № 175// Офіційний вісник України.- 2002 р.- № 8.- Ст. 356;

14. Методика обчислення розміру збитків від забруднення нафтою, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 26 квітня 2003 року № 631// Офіційний вісник України.- 2003 р.- № 18-19.- Ст. 844;

15. Методика визначення розміру шкоди, заподіяної внаслідок самовільного зайняття земельних ділянок, використання земельних ділянок не за цільовим призначенням, зняття ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 25 липня 2007 року № 963// <http://portal.rada.gov.ua/>;

16. Інструкція з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення, затверджена наказом Мінприроди України від 5 липня 2004 року № 264// Офіційний вісник України.- 2004 р.- № 31.- Ст. 2104;

17. Інструкція про порядок та умови застосування запобіжних заходів посадовими особами Державної інспекції цивільного захисту та техногенної безпеки, затверджена наказом МНС України від 27 березня 2006 року № 170// <http://portal.rada.gov.ua/>;

18. Методика визначення розмірів шкоди, зумовленої забрудненням і засміченням земельних ресурсів через порушення природоохоронного законодавства, у редакції наказу Мінприроди України від 4 квітня 2007 року № 149// <http://portal.rada.gov.ua/>;

Матеріали судової практики

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства „Всеукраїнський Акціонерний Банк” щодо офіційного тлумачення положень пункту 22 частини першої статті 92 Конституції України, частин першої, третьої статті 2, частини першої статті 38 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про відповідальність юридичних осіб) від 30 травня 2001 року № 7-рп/2001// Офіційний вісник України.- 2001 р.- № 24.- Ст. 1076.

2. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 р. № 17 // Вісник Верховного Суду України. - 2005.- № 1.- С. 1.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологія і закон: еколого-правова відповідальність.- К., 1991 р.
2. Бондар Л.О. Проблеми удосконалення карної відповідальності за екологічні злочини// Проблеми реалізації кримінальної відповідальності: кримінально-правові та кримінально-виконавчі аспекти: Матеріали регіональної науково-практичної конференції (Одеса, 2 квітня 2007 р.).- Одеса: ОЮІ ХНУВС, 2007 р.- 104 с.- С. 8-10.
3. Бондар Л.О., Курзова В. В. Екологічне право України у запитаннях і відповідях: навч. посібник.- Х.: „Ксилон”, 2006 р.- 245 с.
4. Бондар Л.О., Курзова В.В. - Екологічне право України. Навч. посібник. 2-е видання: доп. та перероблене // Вид-во "Бурун Книга", 2008. – 368 с.
5. Давиденко Г.І. Цивільна відповідальність за шкоду, заподіяну природі/ Вісник Верховного суду України.- 1999 р.- № 1.- С.3-4.
6. Волошановська О.В. Судовий захист права громадян на відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок впливу на навколишнє природне середовище // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. -2001.- №3.-С. 168-177.
7. Гавриш С. Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні. Проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства: Наук. видання. - К.: Верховна Рада України, Ін-т законодавства, 2002 р.- 634 с.
8. Гвоздик П.О. Відповідальність за екологічну шкоду, заподіяну внаслідок ядерного інциденту. Журнал: Підприємництво, господарство і право.- 2005.- №4. – С.49-52.
9. Давиденко Г.І. Цивільна відповідальність за шкоду, заподіяну природі/ Вісник Верховного суду України.- 1999 р.- № 1.- С.3-4.
10. Екологічне законодавство України: збірник нормативних актів та судової практики/ за ред. Погрібного О. О.- Х.: Одісей, 2002 р.- 928 с.
11. Екологічне право України: Академічний курс: Підручник. – Друге видання /За заг.ред. Шемшученка Ю.С.- К.: ТОВ „Видавництво «Юридична думка», 2008 р.- 720с.
12. Екологічне право України: Підручник для студ. юрид. вищих навч. закладів / за ред.. Каракаша І.І. – Одеса :Фенікс, 2012.- 788с.
13. Єремєєва Н.В. Матеріальна відповідальність за екологічну шкоду // Економіко-правові питання екології. - Київ, 1996. - С.62 - 82.
14. Каракаш І.І. Правовое регулирование аграрно-земельных и природоресурсово-

- кеологических отношений: Сборник избранных статей, докладов и рецензий (1997-2007). – Одесса: Феникс, 2007. – 430с.
15. Орлова В. Правові форми відшкодування екологічної шкоди життю і здоров'ю громадян при здійсненні техногенно-небезпечних видів діяльності // Юридична Україна. - 2004.-№ 8.-С. 70-73.
16. Ільїна Є. Відповідальність за порушення законодавства про охорону озонового шару // Право України. – 1998. №9– С.38.
17. Куян І. Проблеми кваліфікації екологічних правопорушень // Право України. – 1999. - № 8– С.71.
18. Лазаренко Я. Особливості джерел підвищеної небезпеки в екологічній сфері: питання теорії та практики // Право України. – 2002. - № 4– С.121.
19. Поліщук Г. Кримінально-правова характеристика злочинів проти довкілля // Право України. – 2003. - № 3– С.80.
20. Хімич О. Адміністративно-екологічне правопорушення: проблемні питання // Право України. – 2003. - № 4– С.68.
21. Решетник Л. // Право України. – 2003. - № 6– С.29.
22. Хімич О. Взаємозв'язок екологічної безпеки із законністю: окремі аспекти // Право України. – 2003. - № 11 – С.65.

ТЕМА 6: ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

Семінарське заняття – 2 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Правова природа екологічної безпеки та її ознаки.
2. Правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами.
3. Правове забезпечення радіоекологічної безпеки.
4. Правові засади забезпечення біологічної та генетичної безпеки.
5. Забезпечення санітарно-епідеміологічного благополуччя населення.
6. Правовий режим відходів.

2. САМОСТІЙНА РОБОТА:

Належить розглянути питання:

1. Правовий режим об'єктів підвищеної небезпеки;
2. Правовий режим потенційно небезпечних об'єктів;
3. Правове регулювання захисту від шкідливих фізичних чинників.

3. ВИРІШЕННЯ ЗАДАЧ:

Задача № 1. З метою ввезення в Україну та подальшого захоронення і використання пакувальних матеріалів хімічних речовин до державного управління охорони навколишнього природного середовища області, що здійснює екологічний контроль у пунктах пропуску через державний кордон, звернувся керівник фірми "Оксоль".

У клопотанні фірми зазначалось, що вона здійснює перевезення та надає посередницькі послуги різним підприємницьким структурам щодо забезпечення їх зазначеними відходами, які частково використовуються як вторинна сировина для виготовлення полімерних виробів та засобів побутового вжитку. Фірма спроможна компенсувати не тільки послуги, що стосуються надання відповідного дозволу щодо перевезення зазначених матеріалів, а й надати добродійну допомогу для облаштування лабораторії, яка зводиться у пункті перетинання державного кордону з метою проведення експрес-аналізів та спеціалізованих експертиз.

У видачі дозволу на ввезення зазначених матеріалів було відмовлено через відсутність згоди між органами Міністерства охорони здоров'я та Міністерства внутрішніх справ.

Вважаючи, що ця відмова незаконна, керівник фірми звернувся із скаргою до суду.

Завдання: *Дати обґрунтоване роз'яснення, чи є підстави для надання фірмі дозволу? Вирішити справу.*

Задача № 2. ЛТ "Космос" провадило підприємницьку діяльність щодо ввезення на територію України відходів виробництва з Німеччини та займалося їх захороненням.

Міська рада, на території якої розміщене АТ "Космос", прийняла рішення про заборону його діяльності, бо вона суперечить чинному законодавству України в частині завезення на її територію токсичних і особливо небезпечних відходів і порушення встановленого порядку їх захоронення та утилізації.

АТ "Космос" звернулося з позовом до суду про визнання рішення міської ради незаконним, бо воно обмежує його правосуб'єктність.

1. Визначити коло суспільних відносин.
2. Чи підлягає позов задоволенню?
3. Вирішити справу.

4. ТЕМИ РЕФЕРАТІВ:

- 1) Правові проблеми подальшої експлуатації Чорнобильської АЕС.
- 2) Основні напрями державної політики України у галузі забезпечення екологічної безпеки.
- 3) Проблеми біологічної та генетичної безпеки в Україні.
- 4) Правове регулювання використання пестицидів і агрохімікатів.
- 5) Правове регулювання поводження з вибуховими речовинами.
- 6) Екологічна безпека продуктів харчування: поняття та зміст.

7) Забезпечення екологічної безпеки: розвиток галузевого підходу в екологічному законодавстві.

Нормативний матеріал:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України.- 1996 р.- № 30.- Ст. 141;
2. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- Ст. 546.
3. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994.- № 27.- Ст. 218;
4. Закон України „Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 12.- Ст. 81;
5. Закон України „Про поводження з радіоактивними відходами” від 30 червня 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 27.- Ст. 198;
6. Закон України „Про лікарські засоби” від 4 квітня 1996 року// Відомості Верховної Ради України.- 1996 р.- № 22.-Ст. 86;
7. Закон України „Про відходи” від 5 березня 1998 року// Відомості Верховної Ради України.- 1998 р.- № 36-37.- Ст.242;
8. Закон України „Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання” від 14 січня 1998 року// Відомості Верховної Ради України.- 1998 р.- № 22.- Ст. 115;
9. Закон України „Про гуманітарну допомогу” від 22 жовтня 1999 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 51.- Ст. 451;
10. Закон України „Про наукову і науково-технічну діяльність” у редакції від 1 грудня 1998 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 2-3.- Ст. 20;
11. Закон України „Про металобрухт” від 5 травня 1999 року// Відомості Верховної Ради України.- 1999 р.- № 25.-Ст. 212;
12. Закон України „Про перевезення небезпечних вантажів” від 6 квітня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 28.- Ст. 222;
13. Закон України „Про вилучення з обігу, переробку, утилізацію, знищення або подальше використання неякісної та небезпечної продукції” від 14 січня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 12.- Ст. 95;
14. Закон України „Про дозвільну діяльність у сфері використання ядерної енергії” від 11 січня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2000 р.- № 9.- Ст. 68;
15. Закон України „Про фізичний захист ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання” від 19 жовтня 2000 року// Відомості Верховної Ради України.- 2001 р.- № 1.- Ст. 1;

16. Закон України „Про цивільну відповідальність за ядерну шкоду та її фінансове забезпечення” від 13 грудня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 14.- Ст. 96;
17. Закон України „Про об’єкти підвищеної небезпеки” від 18 січня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.-2001 р.- № 15.- Ст. 73;
18. Закон України „Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки” від 11 липня 2001 року// Відомості Верховної Ради України.- 2001 р.- № 48.- Ст. 253;
19. Закон України „Про інноваційну діяльність” від 4 липня 2002 року// Відомості Верховної Ради України.- 2002 р.- № 36.- Ст. 266;
20. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003.- № 39.- Ст. 351;;
21. Закон України „Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” від 16 січня 2003 року// Відомості Верховної Ради України.- 2003 р.- № 13.- Ст. 93;
22. Закон України „Про молоко та молочні продукти” від 24 червня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2004 р.- № 47.- Ст. 513;
23. Закон України „Про впорядкування питань, пов’язаних із забезпеченням ядерної безпеки” від 24 червня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2004 р.- № 46.- Ст. 511;
24. Закон України „Про заборону репродуктивного клонування людини” від 14 грудня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005 р.- № 5.- Ст. 111;
25. Закон України „Про порядок прийняття рішень про розміщення, проектування, будівництво ядерних установок і об’єктів, призначених для поводження з радіоактивними відходами, які мають загальнодержавне значення” від 8 вересня 2005 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005 р.- № 51.- Ст. 555;
26. Закон України „Про безпечність та якість харчових продуктів” у редакції від 6 вересня 2005 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005 р.- № 50.- Ст. 533;
27. Закон України „Про заборону репродуктивного клонування людини” від 14 грудня 2004 року// Відомості Верховної Ради України.- 2005 р.- № 5.- Ст. 111;
28. Закон України „Про захист прав споживачів” у редакції від 1 грудня 2005 року// Офіційний вісник України.- 2006р.- № 1-2.- Ст. 1;

ТЕМА 7.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИТУАЦІЙ

Семінарське заняття – 2 години

1. РОЗГЛЯД ПИТАНЬ ТЕМИ:

1. Поняття та загальна характеристика надзвичайних екологічних ситуацій.
2. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій.

3. Поняття надзвичайного стану.
4. Правовий режим надзвичайного стану.

2.САМОСТІЙНА РОБОТА:

Належить розглянути питання:

1. Класифікаційні ознаки надзвичайних екологічних ситуацій: розкрити на підставі аналізу чинного законодавства для визначення поняття надзвичайної екологічної ситуації.
2. Юридична відповідальність за порушення законодавства про надзвичайні екологічні ситуації: визначити поняття, склади правопорушень, санкції, нормативне регулювання.
3. Правове регулювання державного контролю за дотриманням законодавства про надзвичайні екологічні ситуації: визначити поняття, суб'єкти, порядок контролю з посиланням на відповідні нормативно-правові акти.

3. ПРАКТИЧНЕ ЗАВДАННЯ:

Скласти проект Указу Президента України про оголошення відповідної території зоною надзвичайної екологічної ситуації.

4.ТЕМИ РЕФЕРАТИВ:

1. Проблеми ліквідації стихійних лих у Закарпатській області.
2. Забезпечення правового режиму зони надзвичайної екологічної ситуації.
3. Визнання фізичних та юридичних осіб постраждалими від надзвичайних екологічних ситуацій.
4. Участь громадськості у запобіганні і реагуванні на надзвичайні екологічні ситуації.
5. Характеристика сучасного стану управління надзвичайними екологічними ситуаціями в Україні.
6. Правовий режим територій, що зазнали радіоактивного забруднення внаслідок аварії на ЧАЕС.

Нормативний матеріал:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року// Відомості Верховної Ради України.- 1996 р.- № 30.- Ст. 141;
2. Закон України „Про охорону навколишнього природного середовища” від 25 червня 1991 року// Відомості Верховної Ради України.- 1991 р.- № 41.- Ст. 546;
3. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994 р.- № 27.- Ст. 218;
4. Про правовий режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи: Закон України від 27 лютого 1991 р. // Відомості Верховної Ради – 1991 - N 16. - ст.168.
5. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» від 24 лютого 1994 року// Відомості Верховної Ради України.- 1994.- № 27.- Ст. 218;

6. Закон України „Про використання ядерної енергії та радіаційну безпеку” від 8 лютого 1995 року// Відомості Верховної Ради України.- 1995 р.- № 12.- Ст. 81;
7. Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання: Закон України від 14 січня 1998 р. // Відомості Верховної Ради – 1998 - N 22. - ст.115.
8. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон України від 16 березня 2000 р. // Відомості Верховної Ради – 2000 - N 23. - ст.176.
9. Про захист населення і територій від надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру: Закон України від 8 червня 2000 р. // Відомості Верховної Ради – 2000 - N 40. - ст.337.
10. Порядок відшкодування шкоди особам, що постраждали від надзвичайних обставин, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 1992 року № 562// <http://portal.rada.gov.ua/>;

Література:

1. Андрейцев В. І. Право екологічної безпеки: навч. та науково-практ. посіб. - К.: Знання-Прес, 2002 р. – 332 с.
2. Горбачук В. М., Тарасова Л. Г. Аналіз критичних ситуацій техногенної природи, що призводять до аварій та катастроф у різних галузях господарської діяльності.- К., 1993 р.
3. Екологічне право: Особлива частина: Підруч. для студ. юрид. вузів і фак.: Повний акад. курс/ за ред. акад. АПрН В.І. Андрейцева.- К.: Істина, 2001 р.- 544 с.
4. Екологічне право України: Академічний курс: Підручник для вищих навчальних закладів/ за ред. Шемшученка Ю.С.- К.: ТОВ „Видавництво „Юридична думка””, 2005 р.- 848с.
5. Комарницький В.М. Правовий режим зон надзвичайних екологічних ситуацій в Україні: Монографія. - Луганськ: РВВ ЛАВС, 2002. -152 с.